

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.3.151](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.3.151)

УДК 330.46:338.46

*В. С. Мухін,
аспірант, Державний педагогічний університет, м. Бердянськ*

КОНЦЕПЦІЯ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В КУРОРТНО-ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

*V. S. Mukhin
postgraduate student, State Pedagogical University, Berdyansk*

CONCEPT OF «GREEN ECONOMY» AND ITS APPLICATION IN RESORT -TOURIST AREA

Одним з основних викликів сьогодення, який об'єднав навколо себе науковців в усьому світі, є негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище. Під впливом цих обставин, останнім часом широко поширення набула концепція «зеленої» економіки, яку вважають складовою частиною або продовженням ідеї сталого розвитку. До «зеленої» економіки відносять ті види і результати господарської діяльності, які поряд з модернізацією і підвищенням ефективності виробництва сприяють поліпшенню якості життя та середовища проживання, за рахунок значного зниження екологічних ризиків.

Підходи «зеленої» економіки протягом останніх років отримали широке використання у розвинених країнах при розробці економічних та екологічних програм розвитку окремих міст і регіонів, робляться значні обсяги інвестицій в один з основних секторів «зеленої» економіки – відновлювальну енергію. Стало зрозумілим, що комфорт та добробут кожної окремої людини залежить від середовища її життя. Однак на Україні недостатньо уваги приділяється розвитку «зеленої» економіки, а національні підприємства бачать в ній лише обмеження, а не можливості, для свого бізнесу.

В статті дано визначення поняттю «зеленої» економіки та досліджено її місце серед суміжних економічних концепцій. Представлено систематизацію напрямків екологічно орієнтованого розвитку господарюючих суб'єктів в руслі «зеленої» економіки, а також визначення переліку ключових положень і підходів «зеленої» економіки, які будуть забезпечувати подальше сталий економічний розвиток курортно-туристичної сфери України. Виконано аналіз особливостей використання підходів «зеленої» економіки стосовно до курортних та туристичних територій. Доведено, що вони одночасно є генераторами значних прибутків, але також і вимагають захисту. В якості методології досліджень використані методи системного аналізу, а також порівняльні та економіко-статистичні методи аналізу.

One of the main challenges of today in today's world, which united the scientists around the world, is the negative impact of human activities on the environment. Under these circumstances, in recent times, the concept of a «green» economy, which is considered as an integral part or a continuation of the idea of sustainable development, has become widespread. The «green» economy includes those types and results of economic activity, which, along with the modernization and increase in

the efficiency of production, contribute to the improvement of the quality of life and habitat, due to significant reduction of environmental risks.

In recent years, the «green» economy approaches have been widespread in developed countries for developing the programs of economic development and environment improvement of individual cities and regions, and considerable investments have been made to one of the main sectors of the green economy - renewable energy. It became clear that the well-being of individual people depends on a place where he lives. However, in Ukraine government and the entrepreneurs do not pay enough attention to the development of the «green» economy, and national companies consider it as a restriction for their interests rather than an opportunity for the development of their businesses.

The article defines the concept of the «green» economy and explores its place among the related economic concepts. It presents the systematization of the directions of ecologically oriented development of economic actors in the context of the «green» economy, as well as the definition of a list of key provisions and approaches of the «green» economy, which will ensure the further sustainable economic development of the resort and tourism sector of Ukraine. An analysis of the peculiarities of using the «green» economy approaches in relation to the resort and tourist territories is performed. It is proved that they are both generators of significant profits, but also require protection. As methodology of research methods of system analysis, as well as comparative and economic-statistical methods of analysis are used.

Ключові слова: «зелена» економіка; екологічний розвиток; «зелене» зростання; інноваційно-інвестиційна модель; курортно-рекреаційна сфера.

Keywords: «green» economy; ecological development; «green» growth; innovation-investment model; resort-recreation sphere.

Постановка проблеми. В даний час загальносвітовою тенденцією є поширення базису сталого розвитку на всі новостворювані проекти в будь-яких галузях економіки. В широкому розумінні сталий розвиток слід розуміти як розвиток економіки та збільшення добробуту й якості життя поточного покоління при можливо повному збереженні природних ресурсів. Останнім часом широкого поширення набула концепція «зеленої» економіки, яку вважають складовою частиною або продовженням ідеї сталого розвитку.

«Зелена» економіка - це такий напрямок в економічній науці, який сформований в останнє десятиліття. В його рамках вважається, що економіка це залежна частина природного середовища, і в її межах вона існує та є її складовою. У більш вузької трактуванні «зелену» економіку розуміють як розробку, виробництво та експлуатацію технологій і обладнання для контролю і зменшення викидів забруднюючих речовин та парникових газів, моніторингу та прогнозування кліматичних змін [1], а також технологій енерго- та ресурсозбереження і відновлюваної енергетики. Іншими словами, до «зеленої» економіки відносять ті види і результати господарської діяльності, які поряд з модернізацією і підвищенням ефективності виробництва сприяють поліпшенню якості життя та середовища проживання.

Однак на Україні недостатньо уваги приділяється розвитку «зеленої» економіки, а національні підприємства бачать в ній лише обмеження, а не можливості, для свого бізнесу. Розвитку «зеленої» економіки, а також модернізації країни в цілому, могло б сприяти державно-приватне партнерство. В основу таких проектів могли б лягти екологічні інновації та технології «подвійного», тобто економічного і екологічного виграву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень в галузі «зеленої» економіки широко висвітлені в науковій літературі. Ця проблема досліджувалася в роботах Г. Брунтланда, Е. Добсон, К. Лукаса, В. Шива, Т. Акімової, Ю. Максимова, а також цілим рядом організацій. В табл. 1 наведено ключові аспекти концепції «зеленої» економіки в інтерпретації різних авторів.

Таблиця 1.
Ключові аспекти концепції «зеленої» економіки

Організація / автор	Назва публікації	Ключові аспекти
OECD	Towards green growth (2011)	Метою зеленої економіки є сприяння економічному зростанню та розвитку, одночасно забезпечуючи, щоб природні активи продовжували надавати ресурси та екологічні послуги, на які спирається наша благополуччя. Економіка та навколишнє середовище повинні взаємно зміцнювати одне одного. Гарна економічна політика є серцем зеленого зростання. Інновації є ключовими. Вони сприяють стійкому зростанню та забезпечують нові економічні можливості.
Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP)	Towards a green economy (2011)	Зелена економіка є такою, яка веде до поліпшення добробуту та соціального рівноправ'я, одночасно значно зменшуючи екологічні ризики та екологічні дефіцити. Перехід до зеленої економіки може бути вигідним, дасть можливість об'єднати здоровий спосіб життя з сильним економічним зростанням. Економічне зростання буде здоровим, міцнішим та енергійнішим. Більше уваги приділяється соціальним аспектам зеленої економіки.
Світовий банк (World Bank)	Inclusive green growth (2012)	Всеохоплююче зелене зростання - це шлях до сталого розвитку. Зелений ріст – це такий ріст, який базуються на ефективному використанні природних ресурсів, є чистим тому що, він мінімізує забруднення навколишнього середовища та вплив на навколишнє середовище, а також стійкий, оскільки він не спричиняє природні небезпеки. Сам ріст хороший, але він повинен бути зеленим та достатньо інтегрованим.
Edward Barbic	Різні публікації (2011-2015 роки)	Політикам необхідно домогтися масштабних інноваційних та структурних перетворень. Зростаючий екологічний дефіцит показує, що сучасний економічний розвиток є нежиттєздатним.

Джерело: розроблено автором

Проведений аналіз різних авторів показує, що в існуючих теоріях зеленої економіки є деякі вузькі місця. Так, Borel-Saladin та Turok у своїй роботі досліджують визначення зеленої економіки зроблені ЮНЕП, Організацією економічного співробітництва та розвитку і Світовим банком. Вони приходять до висновку, що, незважаючи на деякі застереження, зелена економіка надає інструменти, необхідні для трансформації економічної діяльності для створення більш здорового середовища та більш інтегрованої економіки. Їх критика щодо концепцій «зеленої» економіки полягає в тому, що вони надто тісно пов'язані з існуючими системами, не враховують потенційних обмежень росту, надмірно спрощені, занадто оптимістичні та не дають адекватних критеріїв для оцінки досягнень.

Необхідно зауважити, що в останні роки в наукових колах посилилася увага до екологічних проблем, що існують в курортній сфері. Однак, більшість сучасних робіт по курортно-туристичній економіці присвячено державному і регіональному регулюванню, курортним ринкам, маркетингу, фінансового менеджменту. У цих роботах розглядаються лише окремі аспекти «зеленої» економіки здоров'я в ринкових умовах і не обґрунтовуються завдання системного дослідження курортних територій та курортно-туристичних регіонів.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті та основним її завданням є систематизація напрямків екологічно орієнтованого розвитку господарюючих суб'єктів в руслі «зеленої» економіки, а також визначення переліку ключових положень і підходів «зеленої» економіки, які будуть забезпечувати подальше сталий економічний розвиток курортно-туристичної сфери України. В якості методології досліджень використані методи системного аналізу, а також порівняльні та економіко-статистичні методи аналізу.

Основні результати дослідження. Каталізатором міжнародного підйому «зеленої» економіки була глобальна фінансова криза 2008-2009 років. Рецесія, дії людей, що викликають зміни навколишнього середовища та різкі соціальні нерівності призвели до міжнародних закликів перетворення поточної практики розвитку та переходу до «зеленої» економіки [2]. Проте сама концепція вперше з'явилася у проекті 1989 року Департаменту екології Великої Британії.

Концептуальна основа «зеленої» економіки визнає, що відокремлення економічного розвитку та екологічної політики є неприпустимим [3]. Перші інвестиціями у зелену економіку були зроблені Сполученими Штатами, Китаєм, Південною Кореєю та Великобританією. Цей стимулюючий пакет отримав назву «Green New Deal». Обґрунтування його необхідності та важливості полягало в тому, що «зелені» фінансові стимули можуть забезпечити прискорення економіки, а також створити основу для сталого та стабільного зростання в майбутньому. «Зелений ріст» («Green growth») позиціонувався як більш приваблива альтернатива для відновлення економіки, ніж повернення до «коричневого» зростання.

«Зелена» економіка співіснує з іншими концепціями сталого розвитку. У звіті про «зелену» економіку підготовленого організацією «The Economics of Ecosystem and Biodiversity's» (TEEB) представлена чітка діаграма з ієрархією та взаємозв'язком різних понять (рис. 1). Тобто «зелений» ріст, як шлях економічного зростання, є внеском для переходу до «зеленої» економіки, яка, в свою чергу, є одним з засобів досягнення сталого розвитку.

Можна визначити дві області на які розповсюджується інтерес зеленої економіки:

зміна ставлення до природного капіталу (сільське та рибне господарства, вода та ліси, курорти та інші ресурси);

енерго та ресурсозбереження, тобто сприяння екологічним технологіям у галузі відновлюваної енергетики, виробництва, відходів, будівництва, транспорту, туризму та містобудування.

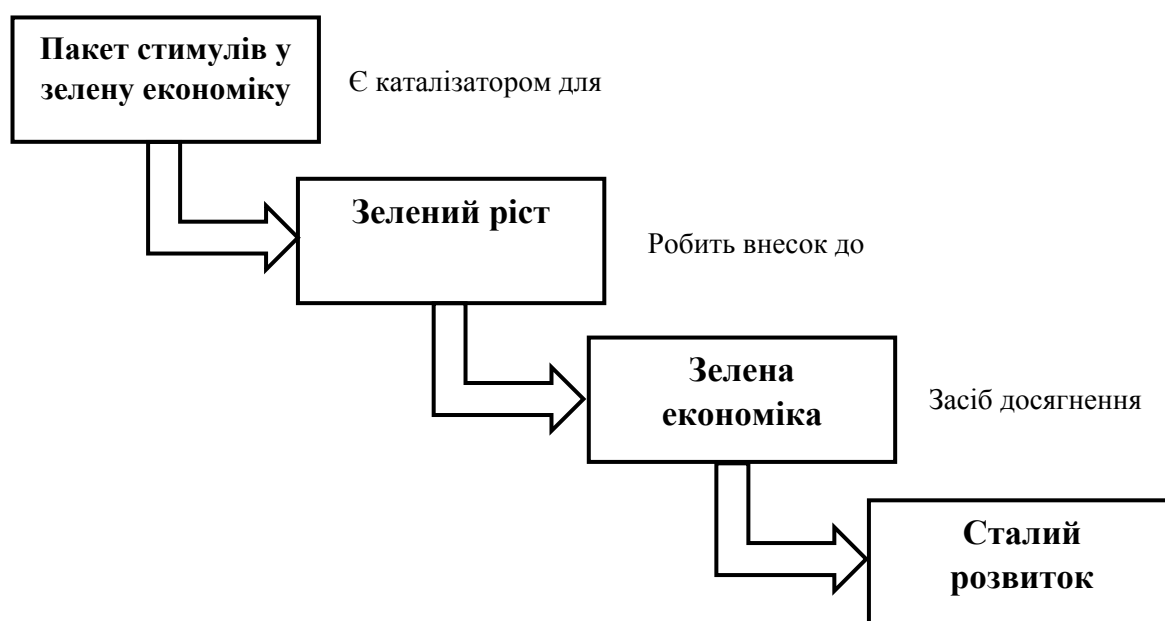

Рис. 1. Взаємозв'язок концепцій сталого розвитку

Джерело: [4]

Сьогоднішні обсяги інвестицій у зелену економіку можна оцінити подивившись на діаграму представлену на рис. 2.

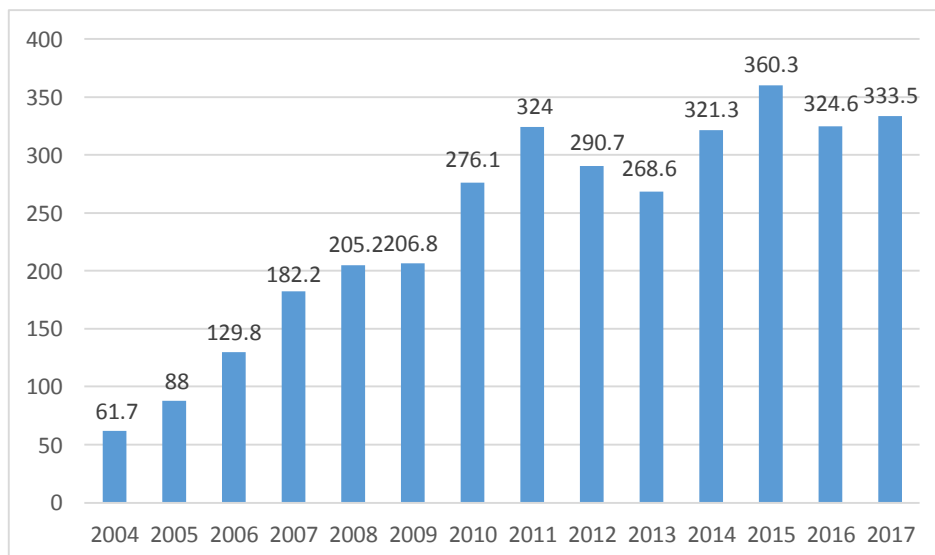

Рис. 2. Глобальні нові інвестиції у відновлювальну енергетику, млрд. долл.
Джерело: [5]

На діаграмі представлені суми вкладень у сферу, яка розвивається найдинамічніше - відновлювальну енергетику. Можна побачити, що за останні тринадцять років, річні інвестиції виросли більш ніж в п'ять разів – з 61,7 млрд. долл. в 2004 році до 333,5 млрд. долл. в 2017. Подібні тренди можна спостерігати в сферах які пов'язані з зеленою економікою. За останні десять років зелена економіка стала важливою основою для сталого розвитку як в розвинених, так і в країнах, що розвиваються.

Що стосується України, то в країні впровадження «зелених» технологій тільки розпочинаються. Якщо подивитись на рейтинг української столиці Києва, то можна побачити що майже по всім категоріям він знаходиться на останньому, 30 місці. Дійсно, Україна залишається однією з найбільш енергоємних країн Європи.

Найбільш комплексним документом, який покликаний збалансувати систему природокористування та інтегрувати положення окремих нормативно-правових актів і цільових програм, є «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року». Основними засадами передбачено досягнення таких стратегічних цілей:

- підвищення рівня суспільної екологічної свідомості;
- поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки;
- досягнення безпечного для здоров'я людини стану довкілля;
- інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління;
- припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі;
- забезпечення екологічно збалансованого природокористування;
- удосконалення регіональної екологічної політики.

Розробка та затвердження цієї стратегії Європейською комісією свідчить про суттєві позитивні зміни в державі у напрямку «озеленення» економіки.

Пріоритетною програмою розвитку України у сфері «зеленої економіки» є програма «EaP GREEN». «Екологізація економіки у країнах Східного партнерства» («EaP GREEN») – це велика регіональна програма, яку реалізує Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН), ОЕСР, ЮНЕП та ЮНІДО і яка спрямована на сприяння шести країн Східного партнерства (СХП) Європейського Союзу: Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Республіці Молдова і Україні – до переходу на «зелену» економіку. Програму фінансує Європейська комісія, чотири організації-виконавці та інші донори.

Метою програми є перехід країн Східного партнерства (СП) на «зелену» модель розвитку та ведення бізнесу шляхом розмежування економічного зростання та деградації навколишнього середовища і виснаження ресурсів, зокрема:

- інтеграції сталого споживання та виробництва (ССВ) в національні плани розвитку, законодавство та нормативну базу з метою створення надійної правової основи для розробки політики «зеленого» зростання відповідно до підходів Європейського Союзу;

- заохочення використання стратегічної екологічної оцінки навколишнього середовища (СЕОС) і оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) як важливих інструментів планування економічного розвитку на принципах екологічної стійкості;

- забезпечення переходу на «зелену» модель розвитку і ведення бізнесу шляхом адаптації та демонстрації переваг застосування практики і методів ССВ в окремих секторах економіки (обробної промисловості, сільському господарстві, будівництві).

Концепції «зеленої економіки» та «зеленого зростання» привертають до себе значну увагу лише протягом кількох останніх років. Поширенню цих ідей Україні допомагають міжнародні партнери. Так, в рамках двостороннього співробітництва між урядом України та урядом Федеративної Республіки Німеччина були налагоджені контакти з Товариством з міжнародного співробітництва GIZ.

GIZ підтримує процес трансформації країн-партнерів на шляху до «зеленої» економіки через посилення потенціалу громадян та установ і надання консультаційної підтримки щодо розробки процесів імплементації.

В Україні GIZ працює на трьох рівнях:

уряду України надається підтримка у розробці законів та нормативних актів, які повинні сприяти інвестиціям у зелені технології.

створення платформ для обговорення питань щодо енерго- та ресурсоефективного управління підприємствами. Учасниками цього діалогу є державні інституції, палати та асоціації, обрані великі підприємства, малі та середні підприємства, а також представники громадянського суспільства. Зазначені платформи допомагають організовувати спільне навчання, а також створювати міжрегіональні мережі контактів та партнерства. На мікрорівні забезпечується супровід провайдерів послуг для підприємств у формі освітніх заходів та фахової консультаційної підтримки. Досвід роботи на рівні підприємств застосовується для розробки стратегій і долучається до політичного діалогу на національному рівні.

На сьогоднішній день, вже можна спостерігати деякі результати співробітництва між Україною та GIZ. Так, на даний момент GIZ надає консультаційну підтримку Міністерству економічного розвитку та торгівлі у розробці проекту стратегії розвитку малих та середніх підприємств в Україні, який повинен забезпечити сприятливі рамкові умови для господарської діяльності за принципами зеленої економіки. GIZ також надає консультаційну підтримку, яка пов'язана зі створенням сучасної та ефективної системи управління відходами та розробкою національної стратегії поводження з відходами. Спільно з Міністерством економічного розвитку та торгівлі України, у січні 2016 р. було узгоджено три основні напрямки співпраці: створення стратегічного документу з управління відходами; створення документу, який визначає принципи підтримки малих та середніх підприємств у застосуванні екологічних норм, а також адаптація Цілей Сталого Розвитку до ситуації в Україні. Співпраця у області управління відходами дала свій результати. З 1 січня 2018 року Україна зобов'язалася сортувати все сміття за видами матеріалів, а також розділяти його на придатне для повторного використання, для захоронення та небезпечне. Цей пункт відповідає двом Директивам ЄС – 1999/31/ЄС та 2008/98/ЄС, які врегульовують поводження зі сміттям у країнах Європи, надають чітку послідовність дій, які необхідно виконувати із відходами, класифікують сміття, ставлять стратегічну мету скоротити кількість відходів, які вивозять на полігони.

У 2017 році GIZ разом з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України запустили проект, метою якого є консультація місцевих органів влади з питань впровадження технологій енергоефективного використання енергії під час модернізації публічних будівель

П'ять громадських організацій, які працюють в усіх регіонах України над покращенням рамок умов для підприємств та впровадженням екологічно чистого господарювання, заснували Платформу для «зеленого» зростання економіки.

Представники державних органів влади, приватного сектору та громадянського суспільства у Дніпропетровській області створили Комітет з питань «зеленої» економіки та реалізації стратегії розвитку регіону, який повинен розробити та реалізувати заходи з модернізації економіки області.

Отже, впровадження «зелених інвестицій» дасть змогу покращити екологічну ситуацію в країні, прискорити екологізацію виробництва, забезпечити раціональне використання природних ресурсів. Але, на шляху цьому, стоять певні бар'єри які Україні треба подолати: соціальні, економічні, технологічні та політичні .

В Україні спостерігається недостатня обізнаність людей про важливість впровадження «зелених» технологій. Тому необхідно проводити інформаційні компанії з метою навчання людей.

Обмеженість в грошових ресурсах звужує можливості швидкого впровадження ідей. Подолати цей бар'єр Україні допомагають міжнародні партнери. Але не варто сподіватися на швидкі зміни, треба формувати стратегічний бачення.

Іншим бар'єром на шляху використання досягнень «зеленої» економіки – є недостатній досвід. В Україні істотної концентрації наукових досліджень і фінансових ресурсів у розвиток і впровадження таких технологій не відбувається. Це загрожує небезпекою перетворення країни на імпортера сучасних технологій і втрати потенціалу у сфері технологічної конкурентоспроможності.

Є цікавим особливості використання підходів «зеленої економіки» стосовно до курортних та туристичних територій. Адже вони одночасно є генераторами значних прибутків, але також і вимагають захисту. Курортні території примітні тим, що вони поєднують у собі дві особливості:

по-перше, вони мають природні ресурси (ліси, води, лікувальні грязі і т.д.) і їх необхідно захищати від негативного впливу діяльність людей;

по-друге, вони є туристично привабливими.

Ці дві особливості взаємозалежні і мають вплив одна на одну. Розглянемо цей факт більш детально.

Розвиток туризму маю свій негативний вплив на природу певної території. Дослідження свідчать про те, туризм відповідний за 5% світових викидів парникових газів. Інші проблеми включають в себе надмірне споживання води (у порівнянні з використанням води вдома), утворення великої кількості відходів, пошкодження наземного та морського біорізноманіття.

У свою чергу наявність природних ресурсів впливає на попит туризму. Більше третини мандрівників тягнуться до «зелених» територій та готові платити на це на 40% більше. Традиційний масовий туризм досягла стадії стійкого зростання. Навпаки, екотуризм, сьогодні займає провідні позиції, і, як очікується, він буде швидко зростати протягом наступних двох десятиліть. За оцінками, загальні витрати на екотуризм зростають швидше, ніж загальний середній ріст у галузі.

У сфера туризму зайнято 8% людей по всій Землю та створюючи 5% світового ВВП. Тому туризм має значний потенціал, як рушійна сила для зростання економіки країни.

Таким чином, використовуючи підходи «зеленої економіки» на курортних територіях необхідно досягнути та знайти баланс між двома цілями: захист природних ресурсів та збільшення обсягів туризму.

Література.

1. Боков М.А. Стратегическое управление рекреационными предприятиями в условиях переходной экономики / М.А. Боков. – СПб.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 368 с.

2. Амирханов М.М. Экономические проблемы развития рекреационных регионов / М.М. Амирханов, А.А. Татаринов. – М.: Экономика, 2009. – 142 с.

3. Статистика UNWTO [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unwto.org/index.php>.

4. Brownrigg M. Differential multipliers for tourism / M. Brownrigg, M. Greig // *Scottish Journal of Political Economy*. – 2011. – № 3. – P. 29–37.

5. Захарченко П.В. Модели экономики курортно-рекреационных систем / П.В. Захарченко. – Бердянск: Издательство Ткачук, 2010. – 392 с.

References.

1. Bokov, M.A. (2011), *Strategicheskoe upravlenie rekreacionnymi predpriyatijami v uslovijah perehodnoj jekonomiki* [Strategic management resort-recreation enterprises in the conditions of transitional economy], JuNITI-DANA, Sankt-Peterburg, Rossija.

2. Amirhanov, M.M. and Tatarinov, A.A. (2009), *Ekonomicheskie problemy razvitija rekreacionnyh regionov* [Economic problems of development of recreations regions], Jekonomika, Moskva, Rossija.

3. Statistika UNWTO available at: <http://www.unwto.org/index.php> (Accessed 20 January 2014).

4. Brownrigg, M. (2011), “Differential multipliers for tourism“, *Scottish Journal of Political Economy*, vol. 3, pp. 29–37.

5. Zaharchenko, P.V. (2010), *Modeli jekonomiki kurortno-rekreacionnyh sistem* [Models of economy of the resort-recreation systems], Izdatel'stvo Tkachuk, Berdjansk, Ukraina.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2019 р.